Місячний Економічний Моніторинг України

№217, лютий 2023 року

Резюме

- Падіння виробництва у січні сповільнилось порівняно з груднем у більшості галузей економіки, Важливо: показники рослинництва не враховують в оцінках ВВП у січні.
- Дефіцит електроенергії у січні 2023 року дещо скоротився внаслідок ремонтів, дозволу імпортувати електроенергію та вищого вироблення сонячної електроенергії.
- Повільні інспекції з боку росії знизили обсяги експорту зернових через морські порти.
- У 2022 році структура зовнішньої торгівлі послугами сильно змінилась. Вперше був зафіксований дефіцит внаслідок різкого зростання імпорту послуг подорожей.
- У січні 2023 року Україна отримала перший транш позики від ЄС у межах макрофінансової допомоги у сумі 18 млрд євро, але для наступних траншів треба виконати домашню роботу.
- Додаткові витрати через дефіцит електроенергії поки відчутно не позначились на споживчих цінах: Місячне зростання цін менше 1% три місяці поспіль, але ймовірне прискорення у наступні місяці.
- Міжнародні резерви НБУ на кінець січня 2023 року зросли до 29,9 млрд дол. США.

Фінансується Європейським Союзом

ІЕД відновив публікацію Макроекономічного моніторингу України за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проєкту «Економіка України під час війни та підтримка українців, постраждалих від війни».

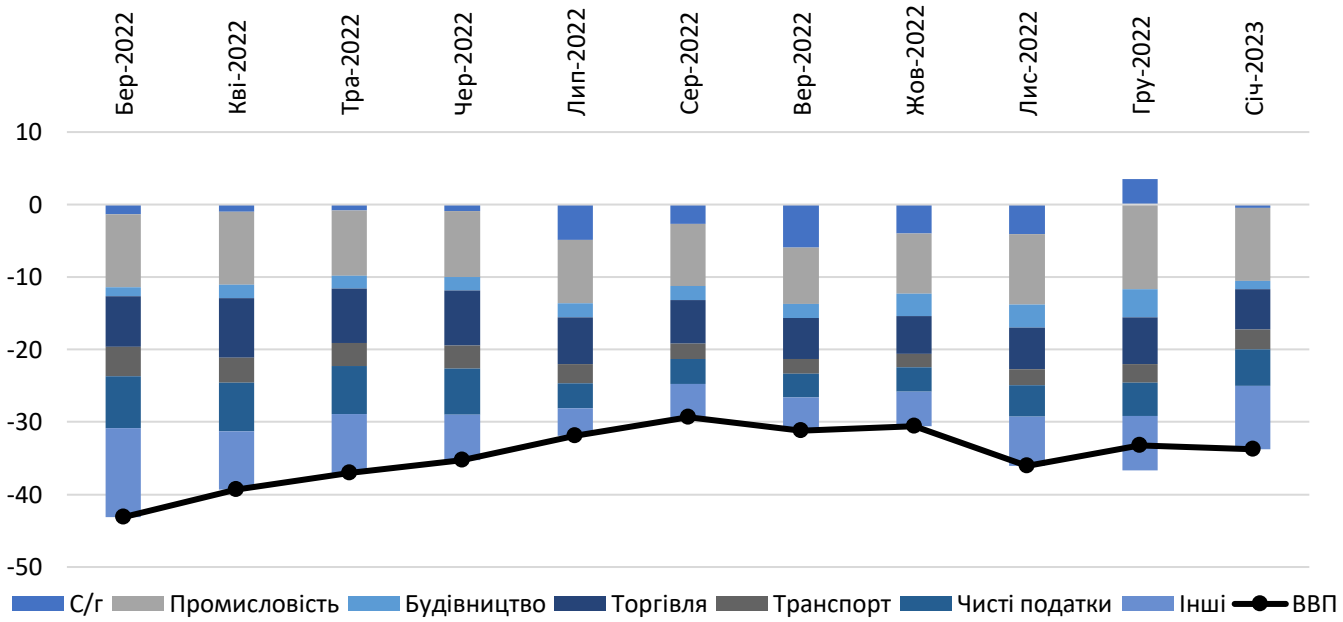
Автори: Олександра Бетлій, Ірина Коссе, Віталій Кравчук, Вероніка Мовчан

ВВП та реальний сектор: Сповільнення падіння у більшості секторів

В січні сільськогосподарські підприємства зібрали 4 млн тон кукурудзи, тоді як минулого року в цей час її скоріш за все не збирали. Водночас за методологією Держстату з розрахунку ВВП в показники січня-травня не включають результати діяльності рослинництва. Тому за оцінкою експертів ІЕД падіння реального ВВП поглибилось на 0,6 в.п. до 33,8% дпр у січні, оскільки в грудні додатній внесок сільського господарства саме за рахунок рослинництва становив 3,5 в.п. Якби ми врахували збір кукурудзи в січневому показнику динаміки ВВП, то падіння би сповільнилось орієнтовно до 30% дпр.

За оцінкою в січні сповільнились темпи скорочення видобування залізної руди і, відповідно, зріс її експорт. Також дещо менше падали торгівля та будівництво, що передусім пов'язано з ефектом статистичної бази: за нашою оцінкою сезонне падіння обороту торгівлі та обсягів будівництва у січні цього року порівняно з попереднім місяцем було менш відчутним, ніж у січні 2022 року. Однак падіння в транспорті поглибилось передусім через менші перевезення зернових через морські порти через подальше умисне сповільнення перевірок суден російськими інспекторами.

Рисунок 1: Внески до реального ВВП, в.п.

Джерело: оцінка ІЕД, зроблена за підтримки Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України"

Щомісячне опитування бізнесу, яке проводить ІЕД, свідчить про поліпшення очікувань бізнесу та меншу невизначеність в короткостроковому періоді. Цьому сприяли менші руйнування енергетичної інфраструктури росією в січні. Однак вже 10 лютого внаслідок чергової ракетної і дронової атаки «Укренерго» прозвітувало про додаткові втрати, що може вплинути на економічні результати в лютому.

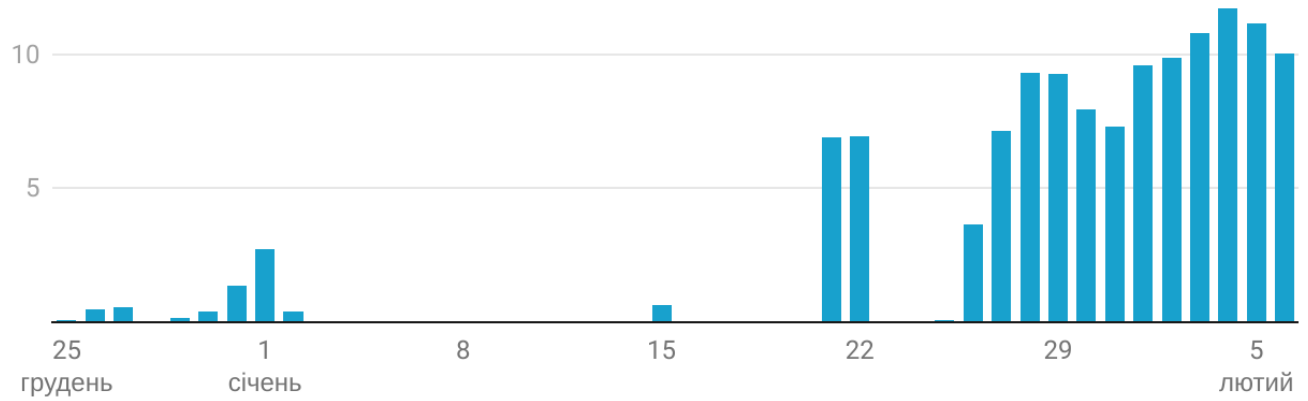
Енергетика: розпочався імпорт електроенергії з ЄС

В січні ворог продовжив обстрілювати об'єкти української енергосистеми, через що «Укренерго» довелось застосовувати аварійні обмеження. За повідомленнями ДТЕК дефіцит електроенергії в пікові години становив до 5 ГВт. Станом на 2 лютого завдяки ремонтам дефіцит електроенергії скоротився до 20%, що дозволило уникнути аварійних відключень. Проте вже 4 лютого сталися дві масштабні аварії на підстанції «Укренерго» на Одещині, внаслідок чого довелося не лише повертати аварійні відключення, а й завозити генератори для живлення критичної інфраструктури. Результати чергової атаки, яка сталась 10 лютого, ще оцінюються.

Для безперебійної роботи підприємств уряд запропонував бізнесу купувати електроенергію за кордоном. Постанова уряду дозволяє уникнути планових відключень до 30 квітня, якщо обсяги імпорту будуть не менше місячного споживання відповідного підприємства у вересні. Україна почала отримувати імпортну електроенергію з 15 січня. Найактивнішим імпортером є «Д.Трейдінг» компанії ДТЕК, який в січні імпортував 60 млн кВт-год електроенергії. Крім нього,

перетин у невеликих розмірах бронювали «ЕРУ Трейдинг», «Некстрейд», «НАП-Ком'юніті», «Августа», «Ю. Комодітіз».

Рисунок 2: Імпорт електроенергії зі Словаччини, млн кВт-год

Джерело: Ex&Pro Consulting

Уряд не тільки впроваджував заходи зі закриття поточного дефіциту електроенергії, але й ухвалював рішення для розвитку сектору в майбутні роки. Так, Кабмін розпорядився побудувати два енергоблоки на Хмельницькій АЕС, орієнтовний термін запуску яких припадає на 2030-2032 роки. Однак на строки виконання проєкту може вплинути перебіг воєнних дій. Вартість будівництва одного енергоблока становить близько 5 млрд дол. США. Будівництво здійснюватиметься за рахунок кредитних коштів компанії Westinghouse та за кошти державного підприємства «Енергоатом».

Ще одним заходом з подолання дефіциту стало рішення НКРЕКП від 30 січня з відновлення повної оплати «зеленого тарифу» власникам домашніх сонячних електростанцій за вироблену електрику, яку скасували на початку війни. Цей крок покликаний стимулювати власників домашніх СЕС виробляти більше електроенергії.

Уряд Норвегії пообіцяв профінансувати закупівлю «Нафтогазом» імпортного газу для України на суму до 188,8 млн євро, фінансування здійснюватиметься через грант Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). В «Нафтогазі» запевнили, що газу буде достатньо для проходження опалювального сезону. За повідомленнями уряду, 25 січня у газосховищах зберігалось близько 11 млрд кубометрів газу, а на складах – майже 1,2 млн тонн вугілля.

Транспорт: приватизовано річковий порт

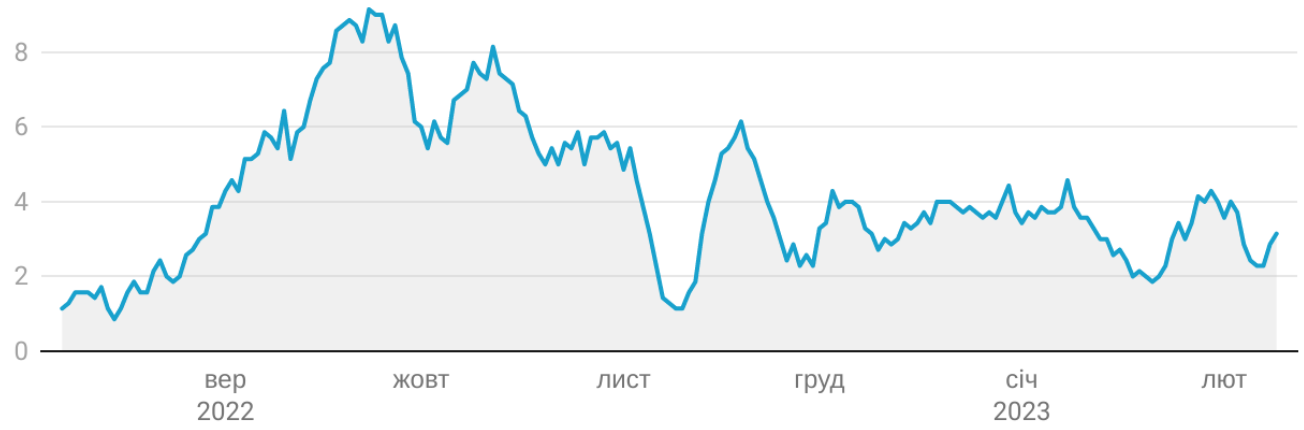
Морський транспорт. Темпи транспортування українського зерна «зерновим коридором» знизились, оскільки росія уповільнює інспекцію суден. Упродовж січня в середньому за добу з українських портів виходило 2,5 судна, що є одним із найнижчих показників за всі місяці існування «зернової ініціативи». На початку лютого в черзі на інспекційну перевірку перебувало 117 суден, середній час очікування — від 3 до 5 тижнів. Це відображається на обсягах експорту. Зерновим коридором за січень 2023 року виїхало лише 3 млн тонн збіжжя, тоді як у грудні експортували 3,7 млн тонн.

Фонд державного майна (ФДМУ) 17 січня провів аукціон із приватизації морського торговельного порту Усть-Дунайськ. За лот змагалися вісім учасників. Вінницька ТОВ «Еліксир Україна» запропонувала найбільшу ціну – 201 млн грн, це майже в 3,5 раза більше від початкової вартості порту, яка становила 60,0 млн грн. Це перший порт, приватизований у системі Прозорро.Продажі. Порт складається з трьох активів: самого порту в м. Вилкове Одеської області, портопункту Кілія в однойменному місті та бази обслуговування спеціальних суден ліхтеровозів на острові Шабаш. Також ФДМУ планує до кінця зими виставити на приватизацію Білгород-Дністровський морський торговельний порт.

За підсумками 2022 року портами України перевантажено понад 59 млн тонн вантажів. Зокрема перевалка експортних вантажів склала 47,8 млн тонн, імпортних — 6,2 млн тонн. Серед лідерів за номенклатурою вантажів: зернові (28,8 млн тонн) та наливні (4,8 млн тонн). У 2022 році експорт продукції агропромислового комплексу через порти Дунаю виріс у 40 разів — бізнес вивіз майже 7 мільйонів тонн вантажів. Порт Південний перевалив 15,28 млн тонн порівняно з

53,47 млн т роком раніше, порт Чорноморськ перевалив 11,76 млн тонн (25,63 млн тонн у 2021 році), а перевалка порту Одеса склала 7,69 млн тонн порівняно з 22,56 млн тонн у 2021 році.

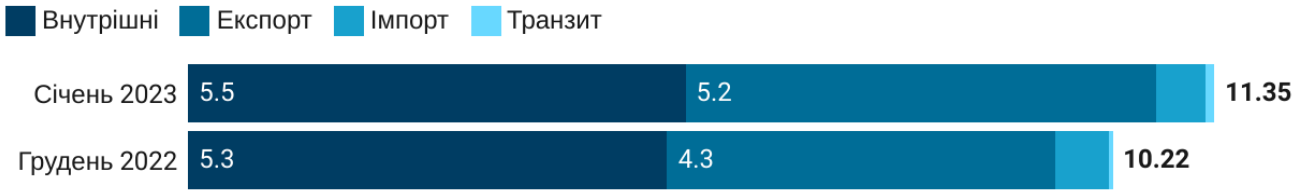
Рисунок 3: Кількість інспекцій суден, що проходять по «зерновому коридору» (плинне середнє за 7 днів)

Джерело: Black Sea Grain Initiative Vessel Movements https://data.humdata.org/dataset/black-sea-grain-initiative-vessel-movements

Залізничний транспорт. «Укрзалізниця» наростила вантажні перевезення у січні на 11% у порівнянні з груднем до 11,3 млн тонн, з них 5177 тис. т перевезено в експортному сполученні. Зернові вантажі складають 30% від загального обсягу навантаження.

Рисунок 4: Обсяги вантажних залізничних перевезень, млн т

Джерело: «Укрзалізниця»

Загальна черга вагонів на залізниці в січні скоротилась на 22% до 16654 вагонів, а черга вагонів з зерном – на 32% дпм. Найбільш проблемними були переходи Батьово, Дякове та Чоп — Чієрна над Тисою.

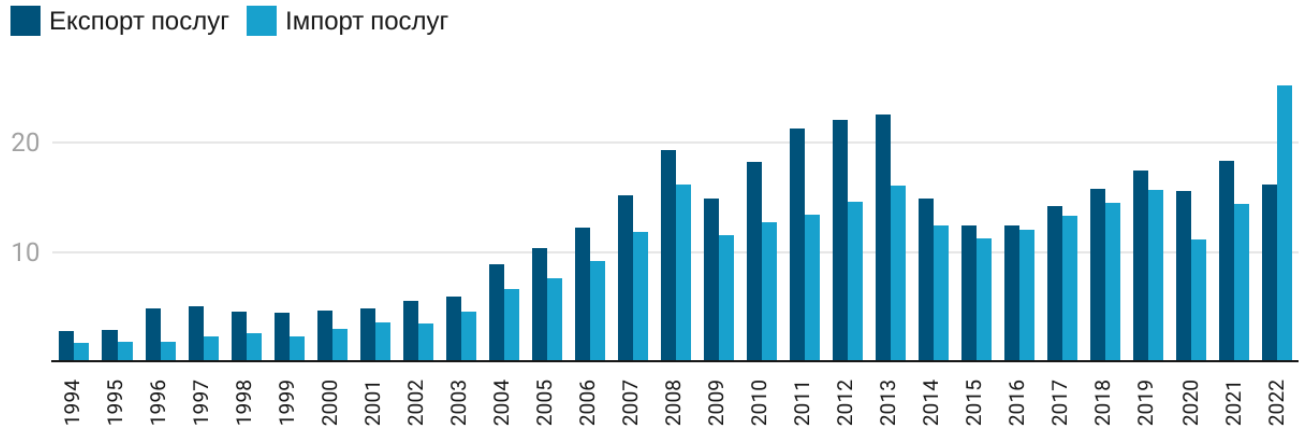
Фінансовий план «Укрзалізниці» на 2023 рік передбачає збиток у 20,2 млрд грн порівняно з очікуваним чистим збитком 10,8 млрд грн за підсумками 2022 року. У 2022 році збитки від пасажирських перевезень становили 13,3 млрд грн і держава виділила «Укрзалізниці» 10 млрд грн для підтримки ліквідності та безперебійної роботи галузі. Очевидно, таке ж джерело покриття збитків заплановане і в 2023 році.

Автомобільний транспорт. 10 лютого було запущено роботу нового автомобільного пункту пропуску на кордоні з Румунією – «Дяківці – Раковець» в Чернівецькій області, що дозволить розвантажити румунський напрямок перевезень і скоротить чергу вантажівок. Так, станом на 10 лютого черга на прикордонному переході «Порубне – Сірет» становила 700 вантажівок для виїзду з України, «Орлівка – Ісакча» – 410 на виїзд та 220 на в'їзд, «Рені – Джурджулешти» – 240/30 вантажних автомобілів.

Міжнародна торгівлі: структурні зміни у торгівлі послугами

У 2022 році змінилась не лише структура торгівлі товарами. Повномасштабна російська військова агресія спровокувала значні зміни також у торгівлі послугами. Вперше з початку спостережень баланс торгівлі послугами за результатами року був від'ємним. Дефіцит торгівлі послугами сягнув 9,1 млрд дол. США. Це відбулось за рахунок стрімкого зростання імпорту послуг, який збільшився на 76% дпр й досяг 25,3 млрд дол. США, встановивши історичний максимум.

Рисунок 5: Зовнішня торгівля послугами України

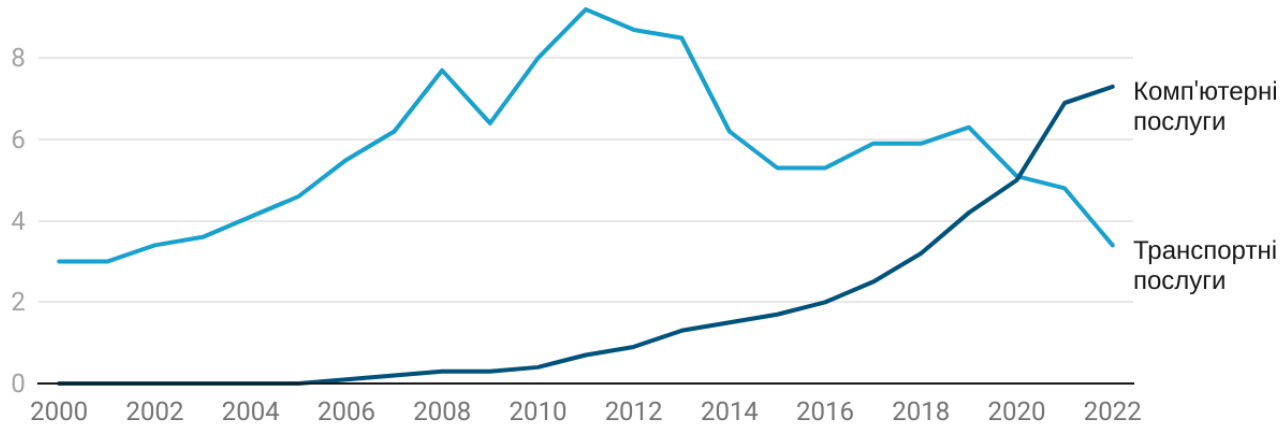

Джерела: Світовий банк, НБУ

Основною причиною буму імпорту послуг стала вимушена міграція, а за методологією платіжного балансу їх витрати за кордоном враховують як імпорт послуг. За даними ООН, станом на кінець 2022 року з України виїхало майже 8 млн осіб. В результаті імпорт послуг особистих подорожей збільшився вшестеро з 2,5 млрд дол. США до 15,6 млрд, тоді як загальний імпорт послуг досяг 20,2 млрд дол. США, що втричі вище минулорічного показника. Якщо до повномасштабної війни серед імпорту подорожей переважали ділові подорожі, у 2022 році їх частка впала з 60% до 23% від загального, хоча номінальний імпорт зріс на 23% дпр. Імпорт послуг, окрім імпорту подорожей, впав на 37% дпр у 2022 році.

У 2022 році експорт послуг склав 16,2 млрд дол. США, що лише на 12% нижче показника минулого року. Значно помірніше падіння експорту послуг порівняно з експортом товарів, який впав більш ніж на третину, пов'язано зі значною роллю експорту комп'ютерних послуг, які продовжили зростати попри війну. За результатами року експорт цих послуг збільшився на 5,8% дпр до 7,3 млрд дол. США або 45% від загального . Натомість експорт транспортних послуг скоротився на 29% дпр до 3,4 млрд дол. США і становив лише 25% від загального. Основне скорочення припало на пасажирські та супутні (інші) транспортні послуги, тоді як експортні вантажні зменшились лише на 2% дпр.

Рисунок 6: Експорт транспортних та комп'ютерних послуг

Джерело: НБУ

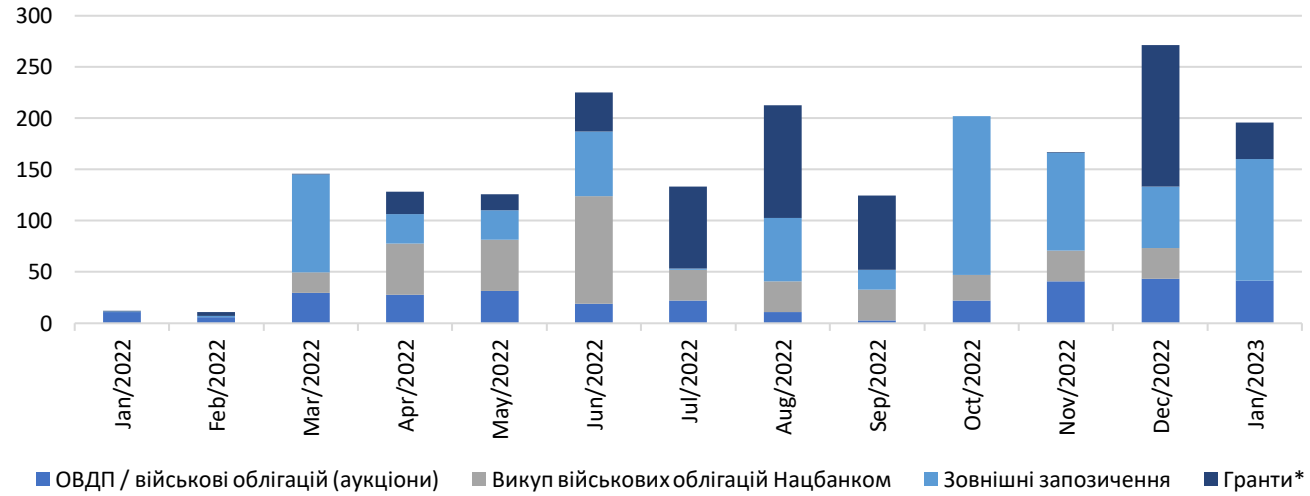
Дефіцит торгівлі послугами, ймовірно, збережеться й у 2023 році. Безпекові ризики залишаються високими, а більшість вимушених мігрантів продовжує жити за кордоном, водночас зберігаючи тісні родинні й частково робочі зв'язки з Україною, що зумовлює продовження фінансування їх витрат з України. Більш того, може активізуватись імпорт інших послуг. Водночас фактори для стрімкого зростання експорту послуг, достатнього для компенсації розриву з імпортом, відсутні.

Державний бюджет: Підвищення попиту на ОВДП в січні

В січні Міністерство фінансів збільшило розміщення ОВДП і залучило 41,4 млрд грн. Це стало наслідком підвищення ставок дохідності, а також випуском бенчмарк-ОВДП, які Нацбанк дозволив комерційним банкам зараховувати до покриття нормативу обов'язкових резервів. На відміну від попередніх місяців великої війни НБУ не купував ОВДП, оскільки така емісія на 2023 рік поки не планується.

Водночас уряд отримав грант від США у сумі 1 млрд грн, які враховано як частину доходів Державного бюджету. Також надійшов перший транш позики від ЄС в межах макрофінансової допомоги у сумі 3 млрд євро, які надали одразу після підписання меморандуму про пакет макрофінансової допомоги ЄС на 2023 рік і з дуже пільговими умовами погашення. Так, позику надали на 35 років, виплати з погашення починаються після 10 років, а відсотки Україна не буде сплачувати щонайменше до 2027 року за умови продовження реформ. Для отримання наступних траншів Україні треба буде виконати ряд умов. Узгоджені Урядом та ЄС заходи включають кроки з відновлення макроекономічної стійкості, продовження реформи корпоративного управління, реформи митниці та публічних закупівель, а також розробку плану відновлення системи енергетики. Частина з цих умов також була передбачена в структурних маяках поточної Програмі МВФ.

Рисунок 7: Фінансування та гранти, які надійшли в державний бюджет, млрд грн

*Примітка: * гранти є частиною доходів бюджету, які обліковуються за кодом 42000000 «Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ».*
Джерело: Мінфін, openbudget.gov.ua

За оперативними даними Мінфіну доходи загального фонду Державного бюджету становили 104,4 млрд грн, з яких 36,6 млрд грн склав грант від США. Без врахування цього гранту, доходи загального фонду скоротились на 13,1% дпр передусім через падіння доходів від ПДВ. Так, уряд відшкодував ПДВ на рекордні 19,3 млрд грн (порівняно з 18,5 млрд грн у січні 2022 році), що важливо для поліпшення фінансового стану підприємств-експортерів, передусім аграрних. Валові доходи від ПДВ з вироблених в Україні товарів скоротились на 24,6% дпр, хоча і зросли на 21% порівняно з груднем 2022 року. Надходження від імпортного ПДВ скоротились на 18,7% дпр і на 16,9% порівняно з груднем. Втім падіння імпорту було меншим, ніж очікували і митниця прозвітувала про перевиконання плану надходжень від імпортного ПДВ та мита на 12,6%.

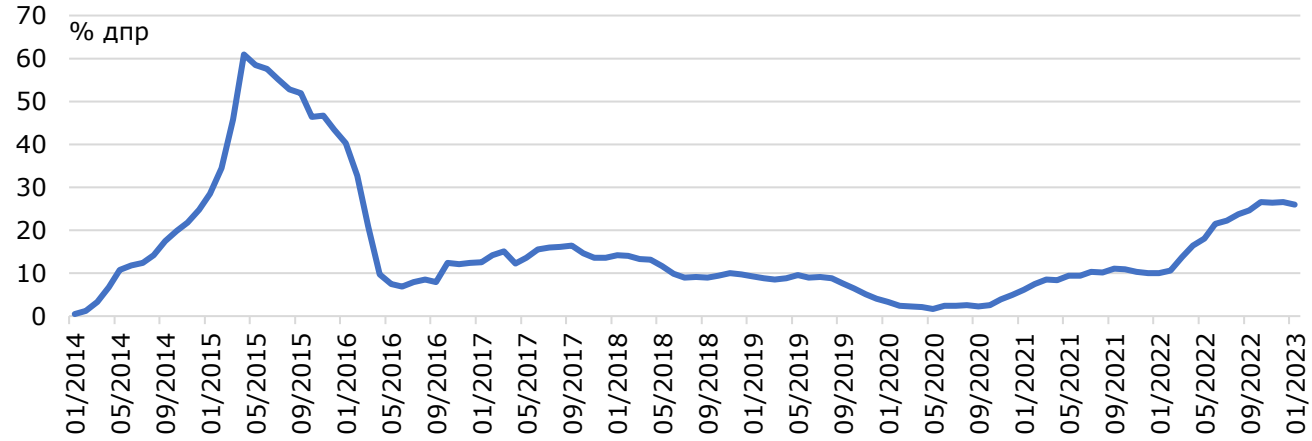
При цьому, видатки Державного бюджету становили 193,7 млрд грн або 80,6% від плану. При цьому, ймовірно, невиконання видатків пов'язано з недоліками планування, оскільки дефіцит загального фонду Державного бюджету склав 78,9 млрд грн (планували 158,6 млрд грн).

Інфляція: Три місяці помірного зростання цін незважаючи на дефіцит електроенергії

У січні інфляція у річному вимірі становила 26,0%. Зростання споживчих цін до попереднього місяця три місяці поспіль було нижчим за 1%. Це насамперед відображало певне зниження девальваційних очікувань, стабілізацію цін за основними статтями імпорту зокрема на енергоносії та низький споживчий попит. Також свою роль зіграло сезонне зниження ціни на одяг та взуття, поступова нормалізація цін у Херсоні та регулювання тарифів на комунальні послуги. Дефіцит електроенергії суттєво не вплинув на поставки споживчих товарів. Також схоже на те, що додаткові витрати, пов'язані із використанням генераторів, та збитки через

перебої із постачанням електроенергії поки суттєво не вплинули на ціни. Втім, інфляційні очікування залишаються високими, а зростання витрат у ланцюжку постачання споживчих товарів та послуг продовжується. Це вказує на інфляційний тиск у наступні місяці.

Рисунок 8: Інфляція споживчих цін

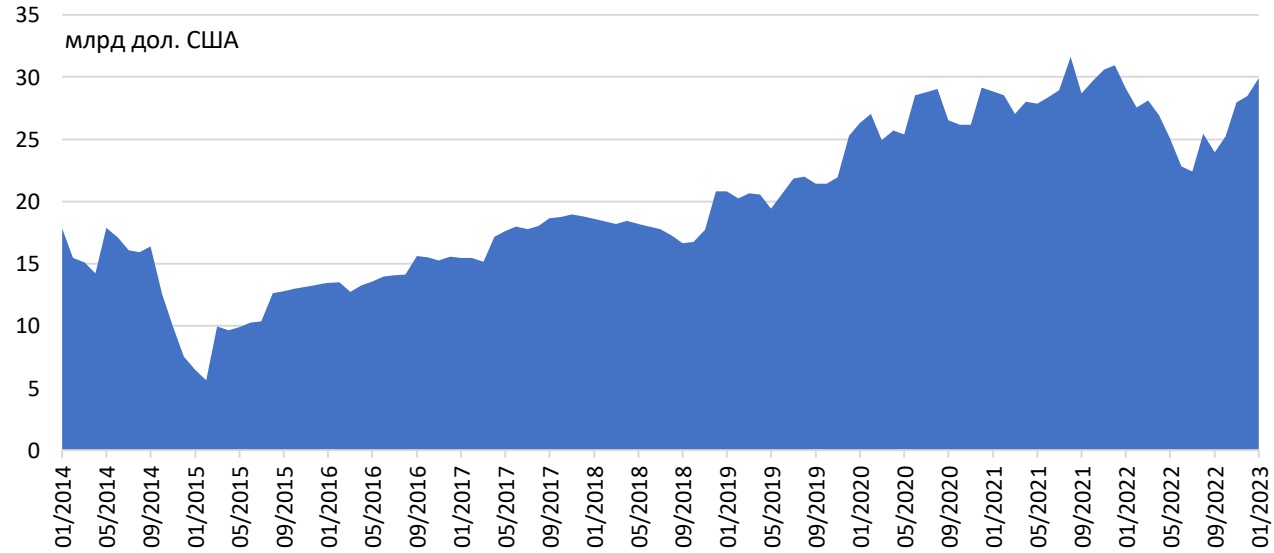
Джерело: Держстат

Монетарна політика: Зовнішня допомога підтримала обмінний курс

На черговому засіданні з монетарної політики НБУ залишив без змін облікову ставку на рівні 25% річних, а більшість учасників погодились, що зниження облікової ставки цього року малоймовірне. Це рішення відображало стабілізацію на високому рівні інфляційного тиску та високий рівень інфляційних ризиків цього року. Також НБУ вирішив надалі збільшити резервні вимоги до поточних та карткових рахунків, щоб заохотити банки підвищувати відсоткові ставки за депозитами. На думку НБУ це зменшить тиск на обмінний курс гривні і сприятиме поступовому зниженню інфляції.

З 11 лютого вимоги до обов'язкових резервів для коштів доступних на вимогу було збільшено на 5 п.п. а саме до 10% для рахунків у гривні та 20% для рахунків у іноземній валюті. Також у березні заплановано підвищення резервних вимог за коштами на вимогу на рахунках домогосподарств на 10 відсоткових пунктів. Загалом це може збільшити обсяг обов'язкових коштів банків на коррахунку в НБУ на понад 100 млрд грн, якщо банки скористаються можливістю вкласти частину обов'язкових резервів у бенчмарк-ОВДП.

Рисунок 9: Міжнародні резерви

Джерело: НБУ

Міжнародні резерви НБУ на кінець січня 2023 року становили 29,9 млрд дол. США порівняно із 28,5 млрд дол. у кінці грудня. Зростання відбулось, тому що залучення уряду допомоги від донорів перевищило витрати НБУ на підтримку курсу. За даними НБУ уряд залучив у чистому виразі (тобто за вирахуванням витрат на відсотки та погашення державного боргу в іноземній

валюті) майже 4,3 млрд дол до міжнародних резервів насамперед за рахунок 3 млрд євро макрофінансової допомоги від ЄС. При цьому НБУ витратив менше 3,1 млрд дол. США у чистому виразі на підтримку фіксованого курсу гривні. Це дещо менше, ніж у грудні, але вони були одними із найвищих після червня минулого року. Це ймовірно відображало високі обсяги імпорту у грудні та січні.

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
E-mail: institute@ier.kyiv.ua
http://www.ier.com.ua

Застереження

Ця публікація була підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Інституту економічних досліджень і політичних консультацій і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу. МЕМУ має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.